

Het voorkamertje

Na de tweede wereldoorlog was de woningnood hoog in Arnhem. Met man en macht werd in Zuid de hoog- en laagbouw uit de grond gestampt. In deze woningen kwamen doorzonkamers en een douche. Een douche, daar lag ik als veertienjarige van te dromen. Wij woonden in een huis op de Geitenkamp waar wij deze luxe niet hadden. Onze ouders waren niet over te halen om naar de nieuwbouw te verhuizen. Het huis beviel hen en rondom het huis was veel ruimte.

Het voorkamertje was moeders heiligdom. Wel mocht ik er na schooltijd mijn huiswerk doen.

De vloer van het voorkamertje was bedekt met balatum (een goedkoop viltzeil). Daarop lag een bruin vloerkleed. In het midden van het kamertje stond een eiken tafel. Kruislings verbonden sporten de poten. Het was ons door moeder verboden je voeten daarop te zetten. De tafel was bedekt met een pluche kleed met een bloempatroon. Op het pluche kleed lag in het midden een gehaakt crème kleedje, daarop stond een rond glazen vaasje. Ik kon het nooit laten om het vaasje even in mijn handen te nemen. Wanneer ik het heen en weer bewoog, veranderde het glas van blauw naar groen.

Een zware koperen asbak in de vorm van een slang stond op de rechterhoek van de tafel. Van moeder mocht de asbak niet verplaatst worden omdat de zware asbak een ronde afdruk achter liet in het pluche kleed. Een eikenhouten vierkant hing boven tafel aan vier koorden aan het plafond. Aan het eikenhout was rondom een roze zijden val gerimpeld. Daar achter hing de gloeilamp. Rondom de tafel stonden vier eikenhouten stoelen waarvan de zittingen met bruin zeildoek bekleed waren.

De kamer had twee hoge kruisramen waarvan je de onderkant naar boven kon schuiven. Links in het kamertje was nog een zijraam. Aan houten roeden met ringen hingen beige overgordijnen. Voor de ramen hing vitrage. Voor het zijraam stond op een hoge bloemtafel een clivia in een plateel pot. In het voorjaar gaf deze plant mooie oranje bloemen. De rookstoel stond voor een van de grote kruisramen. Vader had de koperen asbak onder handbereik. Op de zwarte schoorsteenmantel stonden in nikkelen lijstjes, foto's van de grootouders en een tante met permanent wave. Die golvende haren stonden haar goed. Later zou ik het ook wel willen in mijn steile haren. Voor de schoorsteenmantel stond een klein zwart salamanderkacheltje. Het was een groot voorrecht dat ik in het voorkamertje mijn huiswerk mocht maken. Dus bleef ik overal met mijn vingers vanaf, behalve van het vaasje.

In het voorjaar van 1940 kreeg moeder het voorjaar in het hoofd. Het hele huis werd van onder tot boven schoongemaakt. Vader werd er door moeder op uitgestuurd om een ledikant bij het Wit-Gele-kruis te lenen. Het ledikant kreeg een plaats in het voorkamertje. Waar dat wel niet goed voor was? Al snel bleek dat wij er een broertje of zusje bij kregen. Dat, terwijl onze ouders al vijf meisjes en een zoon van 19 jaar hadden. Ik werd uit het voorkamertje verbannen. In mijn plaats kwam een wiegje.

4 mei 1940 was het een komen en gaan van de vroedvrouw. De vier jongste meisjes moesten zich buiten vermaken terwijl Rika in het huishouden hielp. Samen zaten wij op de hoge stoep voor ons huis, met zicht op de ramen van het voorkamertje. Annie hield ons zoet met een kwartet spel totdat de kapelaan ons kwam storen. 'Mag ik er even langs meisjes?' Wij trokken onze benen wat in zodat de kapelaan het trapje naar de voordeur op kon. Hij trok stevig aan de bel. Rika deed de deur snel voor hem open. Ik vroeg me af waarvoor de kapelaan bij

ons kwam. Annie wist mij te vertellen: 'Voor de ooievaar mama een baby brengt gaat zij biechten, met een schone ziel wil zij het kindje ontvangen'. Even later werden de gordijnen voor de ramen van het voorkamertje half gesloten. Het spel boeide ons niet meer. Wij wachtten op het moment dat de kapelaan weer vertrok. Toen pas werden wij door Rika binnengeroepen. Zij had boterhammen gesmeerd. Na het eten mochten wij mama in het voorkamertje een nachtkus geven.

De volgende morgen vertelde vader dat er een zusje geboren was. Wij zusjes vonden haar schattig klein, maar grote broer had op een broertje gerekend. Tien dagen moest moeder rust houden omdat de ooievaar haar zo lelijk in haar been gebeten had. De vroedvrouw hield ons weg bij het voorkamertje. Totdat wij op 10 mei 's morgens om 5 uur door een enorme dreun uit onze slaap gewekt werden. Moeder gilte: 'Het is oorlog, het is oorlog'. Vliegensvlug zaten alle zusjes in het voorkamertje bij moeder op bed. Vader was voor zijn werk naar Rotterdam, onze grote zus Rika, hielp ons aankleden en grote broer Gerard ging met ons aan de wandel.

De Rijnbrug was opgeblazen, dat was de enorme dreun waardoor wij gewekt waren. Uit voorzorg plakte Rika breed bruin plakband op de ramen van het voorkamertje. Stel dat de ramen bij weer zo'n dreun sprongen. De tien dagen rust heeft moeder niet uitgelegd. Wanneer ze zich om de paar uur in het voorkamertje terugtrok glipte ik achter haar aan mee naar binnen. Voorzichtig pakte zij de baby uit het wiegje. Ze ging zitten op een stoel dicht bij de tafel. Aan mij vroeg ze: 'Paula wil jij de stoof onder mijn voeten schuiven, zo kan ik de baby beter op mijn schoot houden'. Daarna ontblootte zij haar borst, het duurde maar even tot dat mijn kleine zusje vredig lag te zuigen. 'Er zit melk in mijn borsten en daar gaat ze van groeien', fluisterde moeder.

Na weken kwam vader weer thuis. Hij was vanaf Rotterdam door gevaarlijke linies naar Arnhem komen lopen. Het voorkamertje werd als vanouds ingericht. Ik mocht er mijn huiswerk weer maken en op de zondagmiddagen werd er thee gedronken.

In de oorlog waren levensmiddelen, textiel en schoenen alleen met bonnen verkrijgbaar. Iedereen kreeg eens per jaar een bon voor een paar schoenen. Er was een groot tekort aan schoenen. Mijn schoenzolen waren finaal versleten terwijl het bovenleer nog goed was. In de stad werden houten zolen verkocht waarop men leren riempjes maakte zodat het sandaaltjes leken. Voor de zomerdag was dat een uitkomst maar voor de winterdag wel wat koud. Gerard kwam op het idee het bovenleer van mijn oude schoenen met kleine kopspijkertjes op houten zooltjes te spijkeren. Het was wel even wennen om op hout te lopen maar ik was er dolblij mee. Geen natte voeten meer! Trots ging ik er de buurt mee in.

'Zou je broer er voor mij ook een paar willen maken?' vroeg mijn vriendinnetje.

'Laat ze haar oude schoenen maar brengen, ik zal eens kijken' zei Gerard.

Het ging van mond op mond, Gerard kreeg het druk en hij verdiende behoorlijk. Vader en moeder waren blij met zijn uitvinding, hierdoor ging het ons goed. In de kelder had hij zijn werkplaats maar daar was het hem te koud. Gerard zinspeelde op het voorkamertje. 'Moeder, het zou mooi zijn als ik van het voorkamertje mijn werkplaats mocht maken.' Moeders gelaat trok wit weg, haar heiligdom! Na een paar dagen zeuren gaf zij zich gewonnen.

De meubels uit het voorkamertje verhuisden naar de achterkamer. De achterkamer knapte ervan op. In het voorkamertje was Gerard nu de baas. Het dunne zeil scheurde hij van de vloer, zodat de planken zichtbaar werden. Het oude meubilair uit de achterkamer plaatste Gerard in het voorkamertje. Schoenleest, hamer, mes, kwasten, spijkertjes, lijm en schuurpapier zag ik op de oude tafel liggen. Ergens had Gerard een schoenmakers naaimachine op de kop getikt. Deze werd voor een van de schuiframen gezet. Op de schoorsteenmantel lagen houten zolen in verschillende maten. Het salamanderkacheltje was blijven staan. Gerard voelde zich heer en meester in het voorkamertje en de klanten bleven komen.

Voor het open venster tikte, naaide en lijmdde hij. Oude schoenen maakte hij weer als nieuw. Zijn vrienden kwamen van tijd tot tijd een praatje met hem maken. Terwijl Gerard doorwerkte met de leest stevig tussen zijn knieën, vertelden zij moppen waarvan ik niets begreep. Daarna was het de beurt aan Gerard, hij schudde zijn zelfbedachte moppen uit de mouw. Het schaterlachen klonk tot in de achterkamer. Niet alleen werden er moppen getapt, er werd ook over de oorlog gesproken. Onder alle jongemannen heerste de angst een oproep te krijgen om in Duitsland te werk gesteld te worden.

De loopjongen van de apotheek, de 'pillendraaier' werd hij genoemd, kwam ook met oude schoenen. Toen hij zijn schoenen na een week weer kwam ophalen was hij er zeer tevreden over. Bij het afrekenen zei Gerard: 'Je mag mij ook met levertraan betalen'. Zodoende kregen wij, zijn zussen, in de oorlog toch nog levertraan.

Ik was graag in het voorkamertje bij Gerard om hem bij zijn werkzaamheden gade te slaan. Voorzichtig verwijderde hij van de oude schoenen het versleten onderwerk. Mocht het bovenleer iets stuk zijn dan stikte hij met de naaimachine de naadjes weer vast en op een versleten neus kwam een lapje leer. In het salamanderkacheltje mocht ik het leer dat onder de oude schoenen vandaan kwam opstoken. Het salamandertje stond van de hitte soms rood gloeiend te trillen. Rondom in de houten zolen was een kleine inkeping. Daarin zette Gerard met kleine kopspijkertjes het bovenleer vast. Voor een mooie afwerking plakte hij rondom met lijm een smal leren bandje over de kopspijkertjes. Op het salamanderkacheltje kookte Gerard in een oud steelpannetje stukjes van oude auto- en fietsbanden tot lijm. Aan kant-en-klare zolen en hakken was nog wel te komen. Deze werden onder de houten zolen geplakt. Daarna werd het leer met aceton gereinigd, de schoenen met zwarte verf ingesmeerd en ten slotte met schoensmeer glimmend gepoetst. Van moeders mooie kamer was niet veel meer over. Verf tegen het behang, lijm op de vloer en stof tussen de kieren van de planken vloer.

Zaterdags in de namiddag hield Gerard het voor gezien. Moeder maakte in de keuken een teil vol waswater voor hem klaar en zij legde zijn schone goed op de keukentafel. Met veel bravoure betaalde hij moeder uit zijn dikke portefeuille het wekelijks bedrag. Rika zag het met lede ogen aan. Zij was het die haar zaterdagmiddagen al vele malen opgeofferd had voor het schoonmaken van het voorkamertje.

'Zo te zien verdien jij ze goed Gerard. Daarvan kan je vanavond wel naar de Rutex, terwijl ik voor noppes het kamertje schoon mag maken.' Van het salaris dat Rika als dienstmeisje verdiende kon zij zich geen uitje naar de Rutex veroorloven.

'Het zij zo', zei Gerard en vertrok naar de keuken. Rika teleurgesteld, stond zich voor de deuropening van het vuile voorkamertje te verbijten en zij maakte geen aanstalten de klus te klaren. Toen Gerard zich als mijnheer in grijs kostuum weer liet zien, zei Rika: 'Gerard ik meende wat ik jou zojuist vroeg.'

'Daar denk ik niet aan.' Ik stond er bij en keek er naar. Met de stoffer in de aanslag liep zij op Gerard af. Gerard ook niet mis sleurde haar aan het haar op de vloer. Moeder sprong er tussen in. Gerard bloedde uit zijn neus. En dat was op het boord van zijn witte overhemd gekomen. Hij moest zich weer verschonen. Zo kon Rika wel helemaal naar geld fluiten. Het voorkamertje werd niet schoongemaakt. De spanning in huis was hierna om te snijden. Na een paar weken kwam hier een einde aan, er lag post voor Gerard op de mat.

'Nu zal je het hebben, een oproep van de arbeidsdienst.' Gerard moest zich melden. Hij werd in Duitsland tewerkgesteld. Het voorkamertje werd grondig schoongemaakt, zodat wij zusjes er in konden spelen.

Na een paar weken kwam er post van oom Herman. Oom Herman werkte in de haven van Rotterdam, ook hij moest zich melden voor de arbeidsdienst. Hij zag het niet zitten om zijn gezin achter te laten. De vraag was: Of hij voor een paar weken samen met Mara en kleine Ivonne bij ons mocht onderduiken? Dat werd een zware beslissing voor onze ouders. Tenslotte zei vader: 'Laat hen de spullen maar oversturen'. Zo werd het voorkamertje het domein van oom, tante en nichtje Ivonne. Er kwam een twijfelaar en een kinderledikantje in het voorkamertje. Op de tafel waarop eerder Gerard zijn gereedschap lag, spreidde tante hun schamele bezittingen uit. 's Avonds ging de deur tussen het achter- en voorkamertje open. Wij zusjes kropen op het bed van oom en tante. Oom speelde leuke wijsjes op zijn accordeon die wij allemaal kenden. Het was vaak een gezellig samenzijn. Oom was het onderduiken vlug zat en onze ouders wilden hen ook wel weer kwijt. Na veel informeren kon oom vanuit Rotterdam als schipper op Duitsland gaan varen. Tante en Ivonne mochten mee aan boord. De spullen werden met van Gent en Loos naar Rotterdam verstuurd. Het voorkamertje was weer leeg. Wij konden er weer in spelen of als een van ons zich niet gedroeg naar moeders zin dan moest je daar je straf uitzitten.

Tijdens de invasie op 17 september 1944 hielden wij ons dag en nacht schuil in de kleine kelder tegen het oorlogsgeweld. Vader ging af en toe naar buiten. Na een paar dagen zei hij: 'Ik hoor het front nog maar ik denk dat het geen kwaad meer kan, komen jullie de kelder maar uit'. Moeder gaf een zucht van verlichting. Zij bracht het beddengoed niet naar de slaapkamers terug maar spreidde het uit op de vloer van het voorkamertje. Met in de verte het oorlogslawaai brachten wij er samen de nachten angstig door.

Tot het Duitse bevel kwam. De Arnhemmers moesten de stad verlaten. Wij werden dubbeldik in de kleren gestoken. Noodzakelijke goederen zoals dekens en kussens laadde vader op de bakfiets. In het voorkamertje werd de kanarie met veel water en zaad achtergelaten. 'Hij kan hier mooi rondfladderen', zei moeder. Negen maanden zijn wij van huis geweest. Na de bevrijding in april 1945 konden de Arnhemmers niet direct naar de gehavende smerige stad terugkeren. Pas in juli 1945 ging dat gebeuren. Verschillende ramen van het voorkamertje waren gesprongen doordat er tijdens onze afwezigheid een bom in de straat was gevallen. De kanarie is daardoor verdwenen. Moeder en Rika hebben eerst het huis schoon gemaakt voordat wij er weer in konden. Amsterdam bood de Arnhemmers goederen aan. In de school aan de Dr. Kuypersstraat kon je van alles uitzoeken. Moeder zag er een salontafel en twee

crapauds. Deze waren mooi voor in het voorkamertje. Later kwam er op de vloer wel zeil en een kleed en voor de ramen overgordijnen. Het duurde nog dik een jaar voordat het voorkamertje er weer gezellig uitzag. Moeder kon niet langer wachten met het kopen van overgordijnen en kocht ze zonder vader er van in kennis te stellen. Vader is toen erg boos geworden op moeder. Later gaf hij toe dat gordijnen toch wel iets gaven aan het voorkamertje. Zondagmiddag werd er weer thee gedronken. Op de salontafel kwam dan een schaaltje met balletjes, vader was gek op zoetheid.

Zus Annie kreeg nierversgiftiging, zij moest rust houden. Er werd een ledikant voor het raam in het voorkamertje geplaatst. Van daaruit had Annie mooi uitzicht op de straat. Moeder moest haar wel zoethouden, de hele lange dag voor een jong meisje op bed viel niet mee. Gelukkig hield Annie van handwerken. Zij haakte van DMC garen handschoentjes, die in die tijd in de mode waren, voor op de ronde salontafel een kleed en zij borduurde op het tijk van een kussen met kleine kruisjes het wapen van Nederland. Het voorkamertje werd er gezelliger door. Een vriendin gaf Annie haar koffergrammofoon met veel platen te leen. Wanneer vader en moeder een avond weg waren draaiden wij, zussen, de platen keihard af. Ondanks dat Annie ziek was werd ze toch een beetje verliefd op een jongeman die dagelijks langs het voorkamerraam voorbij ging. Hij zwaaide naar haar en zij naar hem. Meer kwam er niet van. Voor haar draaide wij de plaat: Ramona, ik ben zo verliefd op jou geweest.

Annie leed veel pijn maar dat wilde zij ons niet altijd laten merken. De wanden van het voorkamertje vlogen haar bij tijden aan. Een gevangene, met het vooruitzicht niet beter te worden. Wij allemaal wilden het niet weten. Op een dag kwamen de broeders. Zij droegen haar uit het voorkamertje naar de ambulancewagen. 'Ik kom hier nooit meer terug', zei Annie.

Inmiddels had Rika vier jaar verkering met Rinus. Het stel wilde niets liever dan trouwen. Door de woningnood was er niet aan een huis te komen. Dagelijks stond ze bij huisvesting op de stoep.

'Wanneer wij geen woning toegewezen krijgen zorgen wij wel dat ik zwanger raak, dan hebben we meer kans', redeneerde Rika. En Rika werd zwanger. Onze ouders gaven hun het voorkamertje. Daarin werd hun zoontje en ons neefje geboren. Vanuit het voorkamertje hield de baby de hele familie vaak wakker met gehuil. Het duurde nog dik een jaar voor zij een eigen woning kregen.

Moeder zou het voorkamertje weer naar eigen smaak kunnen inrichten. Maar ze kreeg een idee. Wanneer vader de deur en wand van de voor- naar de achterkamer er uit wilde breken dan hadden ook zij een doorzonkamer zoals in de moderne woningen.

Dit werd het einde van het voorkamertje.